

Historien

I middelalderen var fengsel nesten ukjent. Mest vanlig var pengebøter. Forbrytelser ble avstraffet korporlig med slag eller avhugging av hender. Alvorligere forbrytelser som mord eller forbrytelser mot kongen kunne resultere i henrettelse. For øvrig kunne også drap i mange tilfeller bli gjort opp med pengebøter

Kronikk

Kronikker kan være inntil 5500 tegn inklusive mellomrom. Legg ved et bilde av god teknisk kvalitet av kronikkforfatteren og send til: kronikk@adresseavisen.no

«Dersom Menneskesønnen hadde blitt født i Trondheim denne jula, av en fattig tilreisende: I hva hadde han blitt svøpt? Og hvor hadde han blitt lagt?»

Ordet fritt, neste side >

Hver uke bombarderer nyhetsmediene oss med meldinger om alvorlige forbrytelser. Når de oppklares, må forbryteren regne med å ta sin straff.

To former for rettferdighet

I fengsel: Forbrytelse og straff. Er dagens system det beste, spør dagens kronikkforfatter om. Bildet er fra fengslet på Tunga i Trondheim.

Foto: HÅVARD HAUGSETH JENSEN

Kronikk

ROALD IVERSEN
PhD Forsker ved St. Olavs hospital, avd. Brøset

Uten sanksjonsmuligheter vil ethvert samfunn ende opp i anarki eller i lokale variasjoner av den sterkeste rett. Men er samfunnets pålagte straff det samme som at forbryteren gjør opp for seg?

Straffen er i vår kultur primært en reaksjon på at noen har brutt *samfunnets* lover. Forbrytelsen blir et forhold mellom forbryteren og samfunnet, ikke mellom forbryteren og den krenkede. Samfunnet blir den aktive part via politiavhør, etterforskning, rettssak og dom. Offeret og forbryteren blir passivisert. I Norge var kriminologen Nils Christie tidlig ute med kritikk av samfunnets monopolisering av straffereaksjonene. Med sin evne til spissformulering hevdet Christie at offeret for en forbrytelse altfor ofte og altfor tidlig tapte sin sak til staten. Staten røvet så å si konflikten ut av hendene på dem som var direkte involvert i den, nemlig forbryteren og hans offer.

Kriminologene Richard Quinney og John Wildemann har poengtert at siden slutten av 1700-tallet har kriminologien primært vært opptatt av gjengjeldelse og straff. Den har vært orientert mot forbryteren. I dag er dette delvis i ferd med å endres. I stedet for den *retributive* (gjengjeldende) rettferdighet forsøker man nå i flere sammenhenger å arbeide ut fra tanken om *restorativ*

(*gjenoppbyggende*) rettferdighet. Det er ikke så revolusjonerende som mange tror. Allerede i Det nye testamente finner man tekster som sier at «dersom du bærer fram et offer til alteret og der kommer til å tenke på at en annen har noe å anklage deg for, så la offergaven ligge foran alteret og gå først og bli forliket med ham. Kom så og bær fram ditt offer». I mange afrikanske kulturer er det vanlig at landsbykollektivet fasiliterer oppgjøret mellom en krenker og en krenket, og slik har det også lenge vært i aboriginerkulturer og maorikulturer.

I moderne, vestlig versjon oppstod *restorativ justice*-tradisjonen i Canada for en generasjon siden som en oppgjørsform mellom unge forbrytere og deres offer. Man laget et Victim Offender Reconciliation Program (VORP). Programmet som førte forbryter og offer sammen, skulle primært ivareta to hensyn, først hensynet til den krenkede som både hadde behov for å vite hvorfor krenkeren hadde gjort som han gjorde og forsikringer om at det som hadde skjedd, ikke ville gjenta seg. Man ville skape større trygghet for offeret. Men også hensynet til krenkeren var viktig. Han ville nå få muligheten til å se og høre hvilken skade han hadde påført et annet menneske, og samtidig få en mulighet til å gjøre opp for seg, så langt det var mulig.

Forskjellen mellom den gjengjeldende rettferdigheten og den gjenoppbyggende rettferdigheten er flere. Den første ser forbrytelsen som et brudd på samfunnets lover. Den andre ser forbrytelsen primært som vold mot et annet menneske, som brudd på en menneskelig relasjon. Den første er opptatt av skyld (objektiv skyld, skyldbevne, skyldfølelse). Den andre er opptatt av å ansvarliggjøre forbryteren og av den krenkedes behov. Den første definerer seg som en konflikt hvor den krenkede bare får status som vitne. Den andre definerer seg som en prosess som involverer krenkeren, den krenkede og andre i samfunnet (meklere). Den første forsøker å balansere straffen i forhold til forbrytelsen. Den andre forsøker å balansere forbrytelsen i forhold til muligheten for å gjøre opp for seg. Den første er rettet mot fortiden (mot det som skjedde). Den andre er fremtidsrettet (mot å bedre livskvaliteten for begge parter). Konfliktrådene som er opprettet rundt omkring i landet, kan sies å arbeide etter en *restorativ justice*-tankegang.

I USA skjer det et tyveri hvert minutt, en voldtekt hvert femte minutt, et drap hvert 24. minutt (tallene er oppgitt av det amerikanske forsvarsdepartementet og er fra 1995). I Norge er tallene naturligvis lavere. Et viktig spørsmål å stille både i USA og i Norge er om *restorativ justice* bare er egnet

ved små forbrytelser, eller om det er en oppgjørsform som også kan anvendes ved svært alvorlige forbrytelser. Det er åpenbart forskjeller mellom å ha rasert en eiendom man har tatt seg inn på, og å ha drept et annet menneske.

Ingen er tjent med et «slipp fangene løs» uten at det er foretatt risikovurderinger av drapsmenn. Slike vurderinger er en del av de samlede faglige vurderinger som et rettsystem må benytte seg av, men de kan i og for seg anvendes både innenfor en retributiv rettferdighetskultur og en restorativ rettferdighetskultur. Ved alvorlige forbrytelser som drap er det mange som blir berørt. Ikke bare drapsmannen og hans offer. Ikke bare familiene på begge sider. Hele samfunnet blir berørt fordi drapet bryter så radikalt med oppfatningen av en felles humanitet. Mange husker filosofen Immanuel Kant som sa: «Den som gjør seg selv til en giftig slange, må ikke bli forbauset om noen trækker på ham». Den moderne filosofen, Judy Govier, minner oss likevel om at et menneske som har begått en uhyrlig forbrytelse, ikke nødvendigvis er et monster. Det interessante er at restorativ justice ser ut til å gjøre det enklere for forbryteren å vende tilbake til det samfunnsfellesskapet, som han gjennom sin forbrytelse stengte seg selv ute fra.

DEBATT

Diskuter kronikk

Alle våre kronikker publiseres på adressa.no/innsyn. Her kan du skrive kommentarer og diskutere saken.

adressa.no

«Ingen er tjent med et «slipp fangene løs» uten at det er foretatt risikovurderinger av drapsmenn.»

Adresseavisen

Utgever: ADRESSEAVISEN AS
Postboks 3200, Sluppen
7003 Trondheim

Adresseavisens rettigheter: All utgivelse av stoff i Adresseavisens publikasjoner skjer kun i henhold til Adresseavisens generelle vilkår for rettigheter til stoff. Innsendt stoff honoreres i alminnelighet ikke, med mindre annet er avtalt. Publiseringvilkårene gjelder for så vel honorert som ikke honorert stoff. Adresseavisen betinger seg rett til å arkivere og utgi stoff i elektronisk form fra Adresseavisens elektroniske redaksjonsarkiv eller andre databaser som Adresseavisen har avtale med. Dette innebærer også publisering på internett og lignende. Bruk av Adresseavisens stoff og annonser er ikke tillatt med mindre dette er hjemlet i lov eller særskilt avtale.

Sentralbord: 07200
Åpningstider ekspedisjonen:
Heimdal: Mandag-fredag: 08.00-16.00
Byen: Mandag-fredag: 08.00-16.00

Kundeservice: 07200
Abonnement og annonser
Mandag-fredag: 06.30-16.00
Lørdag: 06.30-13.00

E-post:
kundeservice@adresseavisen.no
Telefax: 72 50 11 15

Adresseavisen er redigert på uavhengig grunnlag, i henhold til de prinsipper som er nedfelt i Redaktørplakaten, og i norske mediers etiske normer slik de er uttrykt i Vær Varsom-plakaten og Tekstreklameplakaten. Ansvarlig redaktør står etisk og rettslig ansvarlig for det redigerte innhold, overfor mediens selvjustis (Pressens Faglige Utvalg) og overfor lov og domstol. Dersom noen reagerer på innholdet oppfordres de til å ta kontakt med ansvarlig redaktør, Arne Blix.

REDAKTØRANSVAR
Pressens faglige utvalg er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund, som behandler klager mot pressen i presseetiske spørsmål. Adresse: PFU, Rådhusgt. 17, pb 46 Sentrum, 0101 Oslo